مقایسه تطبیقی قوانین حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی در ایران و کشورهای منتخب

محمدتقی تقوی‌فرد،* محمدرضا تقوا، مهدی فقیهی*** و محمدجواد جمشیدی****

تاریخ دریافت ۱۳۹۴/۱۲/۱۵ | تاریخ پذیرش ۱۳۹۵/۳/۱۸

پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات علاوه‌بر مزایایی که درپی داشته است، شهروندان را به‌طور فزاینده‌ای درمعرض خطر نقض حریم خصوصی اطلاعاتی‌شان توسط سازمان‌های دولتی و غیردولتی قرار داده است. در این تحقیق قوانین حامی حریم خصوصی اطلاعاتی در ایران و کشورهای منتخب به صورت تطبیقی با هم مقایسه شده‌اند و راهکارهایی برای کاهش فاصله ایران با استانداردهای جهانی در این زمینه پیشنهاد شده است. روش‌شناسی این تحقیق، کیفی و شامل روش‌های مطالعات اسنادی، تحلیل محتوا (با کدگذاری باز و محوری) و مطالعه تطبیقی است. جامعه آماری شامل ۵۸ کشور دارای قانون حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی است که با روش نمونه‌گیری قضاوتی، ۶ کشور (کره‌جنوبی، انگلستان، فرانسه، کانادا، ایتالیا و ایرلند) به‌عنوان کشورهای پیشرو انتخاب شده‌اند. چارچوب مقایسه‌تطبیقی حریم خصوصی اطلاعاتی دارای هفت بعد است: اصول گردآوری، استفاده، نگهداری و افشای داده‌های شخصی شهروندان، حقوق سوژه، مسئولیت‌های کنترلگر و اصول دسترسی سوژه به داده‌های شخصی. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، وضعیت حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی در ایران فاصله بسیار زیادی با کشورهای منتخب و استانداردهای جهانی دارد.

کلیدواژه‌ها: حمایت از داده؛ حریم خصوصی اطلاعاتی؛ حقوق شهروند؛ مسئولیت‌های کنترلگر

---

* دانشیار گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه‌طباطبائی (نویسنده مسئول)؛
Email: dr.taghavifard@gmail.com

** دانشیار گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه‌طباطبائی؛
Email: taghva@gmail.com

*** استادیار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ Email: mail@mfaghihi.ir

**** دانشجوی دکتری مدیریت فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی؛
Email: m_j_jamshidi@yahoo.com

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات، همان‌قدر که زندگی انسان‌ها را راحت‌تر کرده است، آنها را در معرض خطراتی نیز قرار داده است. نقض حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان از جمله پیامدهای ناخوشایند دیجیتالی‌شدن زندگی امروزی است. در عصرحاضر، گویی انسان‌ها در خانه‌های شیشه‌ای می‌زیند و زندگی‌خصوصی آنها، جنبه‌ای عمومی یافته است. سازمان‌های مختلف می‌توانند به کوکی‌ها،[1] گزارش‌ها،[2] آدرس‌های آی. پی[3] و حتی وب‌سایت‌های مورد دسترسی قرارگرفته توسط شهروندان دسترسی پیدا کنند (Belanger and Hiller, 2006: 54). یا با دسترسی به حجم عظیم داده‌های شهروندان که روی منابع پراکنده اطلاعاتی قرار گرفته است، از جنبه‌های پنهان و خصوصی زندگی افراد آگاه شوند (Margetts and Sutcliffe, 2013: 139).

حقوق شخصی انسان‌ها در دنیا مجموعه‌ای است از امتیازات که قوانین بین‌المللی آنها را برای افراد به رسمیت شناخته‌اند و دیگر افراد و نیز نهادهای خصوصی و دولتی موظف به رعایت و احترام به این حقوق هستند (هاشمی، ۱۳۸۴: ۳). بسیاری از کنوانسیون‌های بین‌المللی همچون «اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)»، «کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (۱۹۵۰)»، «عهدنامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶)»، «اعلامیه تهران یا کنوانسیون بین‌المللی حقوق بشر (۱۹۶۸)»، «کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹)»، «کنفرانس حقوق‌دانان نروژ (۱۹۷۷)» و «اعلامیه اسلامی حقوق بشر (۱۹۹۰)»، دولت‌های کشورهای جهان را به حفاظت فعال از حقوق شهروندانشان درخصوص حریم خصوصی‌شان ملزم کرده‌اند. به‌عنوان مثال، در ماده (۱۲) اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: «نباید در زندگی‌خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات هیچ‌کس مداخله‌های خودسرانه صورت‌گیرد یا به شرافت و آبرو و شهرت کسی حمله شود؛ در برابر چنین مداخله‌هایی برخورداری از حمایت قانون حق هر شخصی است» (Universal Declaration of Human Rights, 1948: 2-4). اما با وجود تأکید

1. Cookies
2. Logs
3. IP

قوانین فراملی و بین‌المللی بر لزوم حمایت از داده‌های شخصی شهروندان،[1] متأسفانه بیشتر کشورهای دنیا از این نظر در وضعیت مناسبی به سر نمی‌برند. به‌طوری‌که یا قانونی در این زمینه به تصویب نرسانده‌اند یا قوانین بخشی و جزئی در آنها وجود دارد (DLA, 2016)؛ از نظر مؤسسه دی. ال. ای.[2] ۱۳۸ کشور جهان (از جمله ایران) در وضعیت بسیار ضعیفی ازنظر حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان قرارگرفته‌اند.

هرچند در کشورهای پیشرفته، قانون حمایت از داده (یا حریم خصوصی اطلاعاتی) در همان سال‌های اولیه توسعه فناوری اطلاعات و اینترنت مورد توجه قرار گرفته است، اما در ایران متأسفانه توجه کمی به این موضوع شده است؛ ضرورت حمایت از «حریم خصوصی شهروندان» در برخی قوانین ایران مطرح شده است. به‌عنوان مثال می‌توان به قانون اساسی و قانون مسئولیت مدنی اشاره کرد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در اصول (۲، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۸، ۳۲، ۳۳ و ۳۹)، بر حفظ حریم خصوصی افراد و ممنوع بودن تجسس در اسرار دیگران تأکید شده است. همچنین در «ماده (۱)» قانون مسئولیت مدنی، مصوب ۱۳۳۹ آمده است: «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً و یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجاری یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگر شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد». هرچند در قانون مسئولیت مدنی به‌صورت مستقیم به حریم خصوصی اشاره نشده است، اما می‌توان چنین برداشت کرد که اشاره به جان یا مال، آزادی، حیثیت و سایر حقوق شهروندان بی‌ارتباط با حریم خصوصی نباشد.

اما برخلاف اسناد بالادستیِ جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه قانون اساسی، مقررات و قوانین حاکم ایران، حافظ حریم خصوصی شهروندان و داده‌های شخصی آنان نیست. با مطالعه قوانین حوزه سایبر در ایران به این موضوع می‌توان پی‌برد که اولاً، قانونی مجزا برای «حمایت از داده یا صیانت از حریم خصوصی اطلاعاتی» در ایران وجود ندارد. ثانیاً، قوانین موجود به صورت بسیار محدود به حمایت از داده‌های شخصی شهروندان پرداخته‌اند. در «قانون جرائم رایانه‌ای» مصوب ۱۳۸۸، مصادیق جرائم رایانه‌ای مشخص و برای ارتکاب

1. Data Protection
2. DLA

آنها تدابیر کیفری پیش‌بینی شده است؛ در این قانون، مسائلی همچون دسترسی غیرمجاز، شنود غیرمجاز، جاسوسی رایانه‌ای، جعل رایانه‌ای، سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه، جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی، هتک حیثیت و نشر اکاذیب همگی جرم محسوب شده و مرتکبان آنها به مجازات محکوم خواهند شد. به‌عنوان مثال، در ماده (۱) قانون جرائم رایانه‌ای آمده است: «هرکس به‌طور غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی که به‌وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده است دسترسی یابد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد». همچنین در ماده (۲) این قانون آمده است: «هرکس به‌طور غیرمجاز محتوای در حال انتقال ارتباطات غیرعمومی در سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا امواج الکترو مغناطیسی یا نوری را شنود کند، به حبس از شش‌ماه تا دو سال یا جزای نقدی از ده میلیون ریال تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد». در این قانون همچنین به مسائل مربوط به جمع‌آوری ادله الکترونیکی توسط نهادهای قضایی جهت کشف جرم پرداخته شده است؛ قوانین مربوط به کالبد شکافی رایانه‌ای[1] که در آن، هدف، کشف ادله قابل استناد در دادگاه جهت اثبات وقوع جرم در محیط سایبر است. به‌عنوان مثال در ماده (۳۳) این قانون آمده است: «ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی داخلی موظف‌اند اطلاعات کاربران خود را حداقل تا شش ماه پس از خاتمه اشتراک و محتوای ذخیره شده و داده ترافیک حاصل از تغییرات ایجاد شده را حداقل تا پانزده روز نگهداری کنند». با توجه به محتوای قوانین حمایت از «حریم خصوصی اطلاعاتی» در کشورهای پیشرو، تنها قانونی که به‌عنوان مبنای مقایسه تطبیقی می‌توان به آن استناد کرد، قانون تجارت الکترونیک (بندهای «۵۸» تا «۶۱») است؛ چراکه در این قانون ابعاد حریم خصوصی اطلاعاتی (الزامات مربوط به گردآوری، نگهداری، استفاده، افشای داده‌های شخصی شهروندان، حقوق سوژه و مسئولیت‌های کنترلگر) تا حدی تحت پوشش قرار گرفته‌اند. این قانون مشتمل بر هشتاد و یک ماده و هفت تبصره بوده و در تاریخ ۱۷ دی ماه ۱۳۸۲ در مجلس شورای اسلامی تصویب و در ۲۴ دی ماه همان سال به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

1. Cyber Forensics

خلأ قانونی موجود درزمینه حریم خصوصی باعث شده است تا ضرورت حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در ایران در تازه‌ترین سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری به شورای عالی فضای مجازی کشور در تاریخ ۴ شهریور ۱۳۹۴، به‌وضوح بیان شود (ششمین بند این سیاست‌ها عبارت است از: اهتمام ویژه به سالم‌سازی و حفظ امنیت همه‌جانبه فضای مجازی کشور و نیز حفظ حریم خصوصی آحاد جامعه؛ و دهمین بند به این شرح است: تدوین و تصویب نظام‌های امنیتی، حقوقی، قضایی و انتظامی مورد نیاز در فضای مجازی). در ایران بنا به در حال رشد و توسعه بودن فناوری اطلاعات، دولت الکترونیک و تجارت الکترونیک و همچنین قابلیت‌های فزاینده سازمان‌ها در دسترسی هرچه بیشتر به داده‌های شخصی شهروندان، لازم است تا مسئله صیانت از داده‌های شخصی شهروندان به طریقی نظام‌مند مورد مداقه قرار گیرد. بنابراین در این نوشتار سؤالات اصلی که به دنبال پاسخی برای آنها هستیم عبارت‌اند از: ایران در مقایسه با کشورهای منتخب از حیث وجود قوانین صیانت از حریم خصوصی‌شهروندان در چه وضعیتی قرار دارد؟ و چه اصولی را می‌توان به‌عنوان اصول استاندارد حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی، برای قانونگذاری در این حوزه به قانونگذار ایرانی پیشنهاد داد؟

۱. مبانی نظری

در ادامه مبانی نظری تحقیق شامل تعریف مفهوم حریم خصوصی و بیان مبانی هستی‌شناسی آن و نیز مبانی حریم خصوصی ازمنظر آیات، روایات و فقه اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین در این بخش، تعاریف، تاریخچه و اصول «حریم خصوصی اطلاعاتی» بیان شده است.

۱-۱. مفهوم حریم خصوصی[1]

حریم خصوصی جزء مفاهیمی است که تاکنون برآن معنای جامعی ارائه نشده است. «حریم خصوصی» ازنظر لغوی به معنای جا، مکان و محدوده‌ای شخصی است که ورود و

1. Privacy

مداخله در آن جایز نیست (آماده، ۱۳۹۲: ۱۸). اما ازنظر کاربردی «حریم خصوصی را می‌توان فضایی دانست که نمی‌توان بدون اجازه شخصی به آن تجاوز یا تعرض کرد؛ در واقع دسترسی به آن فضا برای دیگران امکان‌پذیر نیست» (انصاری، ۱۳۸۰: ۲۷۰). به‌عبارت‌دیگر «حریم خصوصی عبارت است از حق اولیه افراد در مصون ماندن حوزه خصوصی ایشان از هرگونه مداخله یا تعرض فاقد مجوز قانونی و همچنین منع دیگران از وقوف بر اطلاعات این حوزه» (اصلانی، ۱۳۸۹: ۲۰). وین‌فیلد که یکی از قدیمی‌ترین مقالات را درزمینه حریم خصوصی نوشته است، حریم خصوصی را «محرمانه بودن خصوصیات شخص یا مال او از انظار عموم» معنا کرده است (هارلو، ۱۳۸۳: ۱۶۳). همان‌طور که در شکل ۱ آمده است، حریم خصوصی ازنظر مبانی هستی‌شناسی ریشه در اصالت فرد داشته و از آزادی‌های فردی نشئت می‌گیرد.

شکل ۱. مبنای فلسفی حریم خصوصی

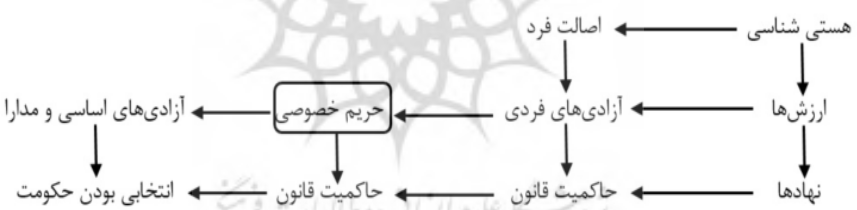

مأخذ: سروش، ۱۳۹۳: ۳۷.

۲-۱. حفظ حریم خصوصی ازمنظر آیات و روایات

هرچند در فرهنگ و دمکراسی غربی حفظ حریم خصوصی شهروندان دارای ریشه‌های زیادی است، اما نباید آن را غربی دانست. دین مبین اسلام در ۱۴۰۰ سال قبل بر لزوم رعایت و احترام به حریم خصوصی دیگران تأکید ورزیده و هرگونه تعرض به خلوت آنها را منع کرده است (آماده، ۱۳۹۲: ۳۳). انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات[1] و جانشین خداوند روی

۱. وَ لَقَدْ کَرَّمْنا بَنی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیِباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی کَثیرٍ مِمَنْ خَلَقْنا تَفْضیلاً (اسرا: ۷۰).

زمین[۱] در قرآن کریم دارای جایگاهی بسیار ویژه و عالی‌قدر است به‌طوری‌که خداوند متعال وی را شایسته سجده توسط فرشتگان دانسته و از دمیدن روح خود در وی خبر می‌دهد.[۲] در قرآن کریم مبحث جداگانه‌ای برای حریم خصوصی اختصاص نیافته است اما در برخی آیات به مسائل مرتبط با حفظ حریم خصوصی افراد پرداخته شده است: ۱. سوره مبارکه حجرات، آیه شریفه ۱۲ (ممنوعیت تجسس و تفتیش از افراد)؛ ۲. سوره مبارکه نساء، آیه شریفه ۲۹ (ممنوعیت استراق سمع و بصر، ممنوعیت تعرض به اموال شخصی افراد)؛ ۳. سوره مبارکه نور، آیات شریفه ۲۷ و ۲۸ و نیز سوره مبارکه بقره آیه شریفه ۱۸۹ (ممنوعیت ورود بدون اجازه به منازل افراد). پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) در گفتار و کردار خود بر حفظ حریم خصوصی افراد و آبروی مؤمنان تأکید کرده‌اند. پیامبر اکرم (ص) حرمت مؤمن را از سه جهت تا قیامت محترم دانسته‌اند: خون، مال و آبروی مؤمن (الحرانی، ۱۳۶۳: ۳۱). از امام صادق (ع) نیز نقل شده است که احترام مؤمن از احترام کعبه بالاتر است.[۳]

۳-۱. حفظ حریم خصوصی ازمنظر فقه اسلامی

ازمنظر فقه اسلامی، حفظ حریم خصوصی با عنوان «الناس مسلطون علی اموالهم» تعبیر شده و بر این اساس نیز حریم خصوصی با مالکیت خصوصی مترادف گردیده است (آماده، ۱۳۹۲: ۳۴). به تعبیر دیگر در فقه اسلامی هر فرد اختیار خود را دارد. محققان دو اصل فقهی را در حفظ حریم خصوصی شهروندان برشمرده‌اند: ۱. اصل عدم ولایت؛ و ۲. اصل احتیاط (سروش، ۱۳۹۳: ۹۶). طبق اصل عدم ولایت هرگونه دخالت در شئون زندگی دیگران نیازمند آن است که شخص از «سلطه و اختیاری» نسبت به دیگری برخوردار باشد و تا وقتی‌که دلیلی برای این حق ارائه نشود، چنین سلطه‌ای مردود بوده و چنین دخالتی محکوم است. بنابراین اصل بر «عدم ولایت» است. فقهایی همچون علامه حلی، فخر المحققین، فاضل هندی، سیدعلی طباطبائی، نراقی و شیخ انصاری به این اصل استناد

---

۱. إنی جاعلٌ فی الارضِ خلیفةً (بقره: ۳۰).

۲. نفختُ فیه من روحی (حجر: ۲۹).

۳. اَلْمُؤْمِنُ أَعْظَمُ حُرْمَةً مِنَ الْکَعْبَه (طبرسی، بی‌تا: ۸۳).

کرده‌اند (همان: ۹۷). بنابراین اگر فردی بخواهد بدون اذن و اجازه شهروندان اطلاعاتی را از زندگی خصوصی شهروندان کسب کند، طبق اصل عدم ولایت و بنا به ادله عقلی موجب محرومیت شهروند از حقوقش شده و مجاز نیست. البته در مواردی که بنا به حکم قانون یا قاضی شرع اذن شهروند نیاز نباشد می‌تواند استثناء قرار گیرد. اصل دیگر «اصل احتیاط» است؛ این‌اصل لزوم احتیاط در تعرض به «عِرض» و «جان» شهروندان را نشان می‌دهد، به‌طوری‌که در مواردی که احتمال می‌رود پای آبرو و جان شهروندان در میان باشد «احتیاط عقلی» حاکم است (یعنی نیازی نیست که در متون دینی دلیلی برای لزوم احتیاط پیدا شود بلکه عقل حکم می‌کند که باید حریم خصوصی شهروندان مورد صیانت قرار گیرد). برخی علما همچون امام خمینی (ره)، آیت‌ا... گلپایگانی، آخوند خراسانی، خویی، عراقی و کریمی جهرمی به این اصل استناد کرده‌اند (همان: ۱۰۰-۹۹). بنابراین طبق فقه اسلامی نقض حریم خصوصی شهروندان همیشه نیازمند دلیل جواز است و تا وقتی وجود چنین دلیلی مورد تردید باشد، اصل بر ممنوعیت نقض است.

۴-۱. مفهوم حریم خصوصی اطلاعاتی[1]

برای حریم خصوصی ابعادی برشمرده‌اند: حریم خصوصی مکانی؛ حریم خصوصی جسمانی؛ حریم خصوصی شخصیت؛ حریم خصوصی خانواده؛ حریم لوازم شخصی؛ حریم خصوصی ارتباطاتی؛ و حریم خصوصی اطلاعاتی (همان: ۲۶-۱۶؛ انصاری، ۱۳۸۰: ۱۸۳-۱۵۹). با توجه به اینکه در این تحقیق بعد «حریم خصوصی اطلاعاتی» مدنظر قرار گرفته است، در ادامه به تعریف این مفهوم و بیان تاریخچه آن در قوانین ملی و بین‌المللی پرداخته شده است.

در عصر حاضر شاید مهم‌ترین جنبه حریم خصوصی، همان حریم خصوصی اطلاعاتی باشد چراکه سازمان‌های دولتی و غیردولتی به‌راحتی می‌توانند به حجم عظیمی از داده‌های شخصی شهروندان دسترسی پیدا کنند بدون اینکه حتی شهروندان از این موضوع مطلع شوند. آلن‌وستین[2] (۱۹۶۷: ۷) «حریم خصوصی اطلاعاتی» را چنین تعریف کرده است: «حریم

1. Information Privacy
2. Alan Westin

خصوصی اطلاعاتی عبارت است از مطالبه‌ای که افراد، گروه‌ها، یا نهادها درزمینه تعیین چگونگی و حد انتقال اطلاعات در مورد آنها به سایرین دارند». بنابراین، حریم خصوصی اطلاعاتی یک حق است. حقی که افراد برای کنترل اطلاعات خود در برابر جست‌وجوهای نابجا، استراق سمع،[1] تجسس،[2] تصاحب[3] و سوءاستفاده‌هایی که ممکن است از اطلاعات شخصی‌شان شود، دارند (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2016). فلوریدی[4] (۱۹۹۹: ۵۲) حریم خصوصی اطلاعاتی را «آزادی از دخالت[های] معرفت‌شناختی»[5] معنا می‌کند که هنگامی حاصل می‌شود که محدودیت‌هایی در مورد «حقایق»[6] در مورد فردی که «ناشناخته»[7] است، وجود داشته باشد. برخی محققان معتقدند حریم خصوصی اطلاعاتی شامل داده‌هایی در مورد فعالیت‌های روزانه یک فرد، زندگی شخصی وی، امور مالی او، تاریخچه سلامت وی و حتی موفقیت‌های دانشگاهی‌اش می‌شود. ازآنجاکه داده‌های شخصی افراد هم می‌تواند شامل داده‌هایی شود که مربوط به یک فرد بوده و در جایی ذخیره شده باشد یا داده‌هایی باشد که مربوط به ارتباطات فرد (مثل ایمیل، مکالمه‌های تلفنی، رسانه‌های ارتباطی بی‌سیم و ...)، تمایزی میان حریم خصوصی اطلاعاتی و حریم خصوصی ارتباطاتی[8] به‌وجود آمده است (Tavani, 2008: 9; Johnson and Nissenbaum, 1995: 262-268). ازاین‌رو، آن‌دسته داده‌های مربوط به مکالمه‌های الکترونیکی با عنوان حریم خصوصی ارتباطاتی شناخته شده و خارج از حوزه این تحقیق تلقی می‌شود. با توجه به ضعف مبانی نظری تحقیق، به نظر می‌رسد درک مفهوم حریم خصوصی اطلاعاتی تنها با مراجعه به قوانین بین‌المللی و قوانین ملی کشورهای پیشرو ممکن باشد.

۵-۱. حریم خصوصی اطلاعاتی ازمنظر قوانین بین‌المللی و ملی

سازمان ملل‌متحد در دسامبر ۲۰۱۳ به اتفاق آرا، رأی به گنجاندن حق حفظ حریم

---

1. Eavesdropping
2. Surveillance
3. Appropriation
4. Floridi
5. Freedom from Epistemic Interference
6. Facts
7. Unknown
8. Communication Privacy

خصوصی اطلاعاتی افراد به‌عنوان یکی از بندهای حقوق بشر داده است تا انسان‌ها از این حقوق برخوردار باشند: الف) هرگونه ارتباطات برخط آنها مورد احترام قرارگرفته و حفاظت شود؛ ب) از تجاوز به حریم خصوصی آنها جلوگیری شده و قوانینی ملی کشورها با حق حفظ حریم خصوصی آنان سازگاری داشته باشد؛ ج) فرایندها، رویه‌ها و قوانین نظارت بر انتقال اطلاعات و جمع‌آوری داده‌های شخصی باید با حق حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی افراد تطابق داشته باشد؛ و د) مکانیزم‌هایی برای اطمینان از شفافیت و مناسب بودن اقدامات دولت‌ها در نظارت بر انتقال و جمع‌آوری داده‌های شخصی افراد به‌وجود آید (Sharwood, 2013: 1). با وجود این، تمامی کشورهای عضو سازمان ملل، به‌خصوص کشورهای درحال توسعه، قانونی برای صیانت از حریم خصوصی اطلاعاتی به تصویب نرسانده‌اند. در کشورهای پیشرفته قانونی به نام حمایت از داده[1] یا صیانت از حریم خصوصی اطلاعاتی[2] وجود دارد که همه سازمان‌های دولتی و غیردولتی را ملزم به رعایت مجموعه‌ای از الزامات کرده است.

از اولین تلاش‌های شهروندان برای حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی خود در برابر دولت می‌توان به تلاش‌های سیاهان آمریکا در دهه ۱۹۵۰ اشاره کرد. در آن زمان دولت آمریکا مخالفان سیاه‌پوست را بنا به اظهارنظر درباره مسائل مختلف جامعه آن زمان، شناسایی و تحت پیگرد قرار می‌داد. دولت محلی آلاباما، برای ارعاب اعضای «انجمن ملی پیشرفت مردم رنگین‌پوست» تلاش کرد تا انجمن را مجبور به افشای اطلاعات مربوط به اعضای انجمن کند. اما دیوان عالی آمریکا طرف انجمن را گرفت و حق «عدم تعیین هویت» و مخفی ماندن اطلاعات افراد (همچون نام آنها) زیر دست‌نوشته‌ها و اعلامیه‌ها را به رسمیت شناخت. قانون حفظ حریم خصوصی در سال ۱۹۷۴ از اولین قوانینی بود که ــ با توجه به تقدم آمریکا در توسعه اینترنت ـ در این کشور به‌منظور حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان به تصویب رسید. این قانون ملزم کرد هر نهادی را که اطلاعات قابل شناسایی افراد (همچون کدملی، تلفن، اطلاعات DNA، اثر انگشت، اطلاعات کارت‌های بانکی و ...)، را نگهداری می‌کند علاوه‌بر اینکه در مورد نحوه استفاده از اطلاعات،

1. Data Protection Act
2. Information Privacy Act

اطلاع‌رسانی کند، بلکه آن اطلاعات را قابل دسترس کرده، از صحت آنها مطمئن شده، امکان بازرسی از آنها را فراهم آورده و همچنین اجازه به اشتراک‌گذاری‌شان را فراهم آورد (Bevier, 1995: 456-457). پس از ایالات متحده، بسیاری از کشورها نیز درصدد ارائه راهکاری برای موضوع حفظ حریم خصوصی شهروندان شدند. در اتحادیه اروپا نیز در سال ۱۹۹۵ دستورالعملی به‌عنوان «رهنمود حمایت از داده»[1] کشورهای عضو آن اتحادیه را ملزم به تصویب قوانین حمایت از داده جهت صیانت از حقوق حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در آن کشورها کرد. برخی کشورهای آسیایی مثل کره‌جنوبی و ژاپن نیز پس از کشورهای غربی اقدام به تصویب قوانین مشابه کردند. ژاپن، قانون حفاظت از اطلاعات شخصی را در سال ۲۰۰۳ به تصویب رساند. قانونی که متوجه نهادهای دولتی مرکزی، محلی و منطقه‌ای و نیز کسب‌وکارها و سایر نهادهای خاص می‌شد. در این قانون، حفاظت از اطلاعات شخصی افراد، ازجمله نام، تاریخ تولد، آدرس پستی یا ایمیل، عنوان شغلی، اطلاعات استخدامی و ... برای سازمان‌های مشمول ضروری شده بود (Japan Personal Information Protection Act, 2003). کره جنوبی نیز در سال ۲۰۱۱ قانون حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی را به تصویب رسانده که در آن اصول زیادی برای ضابطه‌مندسازی پردازش داده‌های شخصی شهروندان گنجانده است (Korean Personal Information Protection Act, 2011). متأسفانه تاکنون قانونی جامع برای حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در ایران مصوب نشده است. با این وجود، در برخی قوانین همچون قانون تجارت الکترونیکی در بخش‌هایی به این مهم پرداخته است.

۶-۱. اصول حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی

یکی از شناخته‌شده‌ترین دسته‌بندی‌های اصول حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی می‌توان به اصول مطرح شده توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی[2] اشاره کرد. این اصول برای کشورهای عضو این سازمان به‌عنوان راهنمایی برای تدوین قوانین درون‌مرزی برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان پیشنهاد شده‌اند. این اصول عبارت‌اند از:

1. Data Protection Directive
2. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

۱. اصل محدودیت جمع‌آوری:[1] باید محدودیت‌هایی در جمع‌آوری داده‌های شخصی وجود داشته باشد. همچنین همه داده‌های شخصی تنها باید ازسوی ابزارهای قانونی و منصفانه و با اطلاع و رضایت افراد به‌دست آیند. ۲. اصل کیفیت اطلاعات:[2] داده‌های شخصی باید مربوط به اهدافی باشند که در آن زمینه مورد استفاده واقع می‌شوند؛ همچنین تا حدی که برای این اهداف مورد نیاز است، باید دقیق، کامل و به روز باشند. ۳. اصل مشخص بودن هدف:[3] اهدافی که در جهت آنها داده‌های شخصی جمع‌آوری می‌شوند، باید درست هنگام جمع‌آوری داده‌ها مشخص شوند و نیز استفاده‌های بعدی نیز باید محدود به برآورده کردن همان اهداف، یا اهدافی سازگار با اهداف اولیه باشند. ۴. اصل محدودیت استفاده:[4] داده‌های شخصی نباید در جهت اهدافی غیر از اهداف مشخص شده، آشکار شده، در دسترس قرار گرفته، یا مورد استفاده قرار گیرند، مگر در شرایطی با رضایت صاحب داده‌ها یا نهاد قانونی صاحب اختیار. ۵. اصل تدابیر حفاظتی امنیتی:[5] تدابیر حفاظتی ایمنی معقولی باید برای حفاظت از داده‌های شخصی در مقابل ریسک‌هایی چون از دست دادن یا دسترسی، تخریب، استفاده، اصلاح، یا افشای غیرمجاز داده‌ها به‌کار گرفته شوند. ۶. اصل گشودگی[6] (یا شفافیت): باید سیاستی کلی برای گشودگی (صراحت) در مورد توسعه، روش‌ها و سیاست‌های مربوط به داده‌های شخصی وجود داشته باشد. ابزارهای استقرار وجود و ماهیت داده‌های شخصی و اهداف اصلی استفاده از آنها باید در دسترس عموم قرار گرفته و نیز باید هویت نهاد کنترل‌کننده و در اختیار دارنده داده‌ها به‌طور شفاف بیان شود. ۷. اصل مشارکت فردی:[7] هر فرد باید این حق را داشته باشد که: تصدیقی از کنترل‌کننده داده‌ها به‌دست آورد که کنترل‌کننده داده‌های مربوط به وی را در اختیار دارد یا خیر؛ همچنین باید بتواند داده‌های مربوطه را (به‌صورت قانونی) به چالش کشیده و اگر پیگرد قانونی موفقیت‌آمیز بود، بتواند داده‌ها را اصلاح یا کامل کرده و تغییر

1. Collection Limitation Principle
2. Data Quality Principle
3. Purpose Specification Principle
4. Use Limitation Principle
5. Security Safeguards Principle
6. Openness Principle
7. Individual Participation Principle

دهد یا حذف کند. ۸. اصل پاسخگویی:[1] یک کنترل‌کننده داده باید پاسخگوی تطابق با سنجه‌ها (معیارها)یی باشد که اصول فوق‌الذکر را عملی می‌سازند (OECD, 2013).

سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا و اقیانوسیه،[2] نیز همچون اصول سازمان همکاری و توسعه اقتصادی اصولی را برای حفاظت از داده‌های شخصی شهروندان کشورهای عضو پیشنهاد داده است. این اصول در سال ۲۰۰۳ مطرح شد و در سال ۲۰۰۵ توسط کشورهای عضو لازم‌الاجرا تلقی شد. برخلاف اصول سازمان همکاری و توسعه اقتصادی که به‌عنوان به‌اصطلاح کف شناخته می‌شوند و کشورهای عضو می‌توانند با تدوین قوانین ضرورت جداگانه، این اصول را ارتقا دهند، در اصول سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا و اقیانوسیه، در هیچ کجا بیان نشده است که کشورهای عضو می‌توانند با تصویب قوانین تقویتی، این اصول استاندارد را ارتقا دهند. بنابراین به نظر می‌رسد در چارچوب پیشنهادی سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا و اقیانوسیه برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی سقف تعیین شده است (Greenleaf, 2009). اصول نُه‌گانه سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا و اقیانوسیه به این شرح است:[3] ۱. اصل پیشگیری از ضرر: اصول حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی باید برمبنای جلوگیری از ضرر افراد طراحی شوند؛ ۲. اصل اطلاع‌رسانی: افراد باید در مواقع لزوم از اطلاعاتی همچون: اهداف گردآوری، احتمال افشای داده‌های شخصی، جزئیات مربوط به مشخصات کنترلگر داده‌های شخصی، روش‌هایی که یک فرد می‌تواند استفاده از داده‌های شخصی خود را محدود کند، راه‌های اصلاح داده‌های شخصی و روش‌های دسترسی به آن داده‌ها توسط فرد آگاه شوند؛ ۳. اصل محدودیت گردآوری: داده‌های شخصی باید مرتبط با اهداف گردآوری باشند و باید حداقل اطلاعات در مورد افراد گردآوری شود. ۴. اصل (محدودیت) استفاده از داده‌های شخصی: استفاده از داده‌های شخصی افراد باید سازگار با اهداف مرتبط با گردآوری بوده و همراه با جلب رضایت فرد انجام گیرد. ۵. اصل انتخاب: افراد باید بتوانند درخصوص گردآوری، استفاده و افشای داده‌های شخصی خود از حق انتخاب برخوردار

---

1. Accountability Principle
2. Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)
3. http://www.apec.org/Groups/Committee-on-Trade-and-Investment/~/media/Files/Groups/ECSG/05_ ecsg_privacyframewk.ashx

باشند. ۶. اصل یکپارچگی اطلاعات شخصی: اطلاعات شخصی افراد باید تا حد مورد نیاز برای اهداف استفاده، دقیق، کامل و به روز باشند. ۷. اصل تدابیر حفاظتی امنیتی: کنترلگرهای داده باید تدابیر حفاظتی امنیتی کافی را برای جلوگیری از ریسک‌های داده‌های شخصی متناسب با شدت ریسک و حساسیت اطلاعات به‌کار گیرند. ۸. اصل دسترسی و اصلاح: افراد باید بتوانند به داده‌های شخصی خود دسترسی داشته باشند و در صورت غیرصحیح بودن، بتوانند آنها را اصلاح کنند. و ۹. اصل مسئولیت‌پذیری: کنترلگر داده‌های شخصی مسئولیت تطابق با اصول مطرح‌شده فوق را دارد و در صورت انتقال داده‌های شخصی به شخص یا کشور ثالث باید از قبل رضایت فرد را جلب کرده باشد.

به نظر می‌رسد قوانین ملی کشورهای پیشرو عموماً مبتنی‌بر یکی از دسته‌بندی‌های پیش‌گفته است. هرچند تفاوت‌هایی نیز میان آنها دیده می‌شود که نشان از استثنائاتی برای ورود به حریم خصوصی شهروندان است. با توجه به اینکه با بررسی ادبیات تحقیق به نظر می‌رسد که نه تنها تعریف جامعی برای حریم خصوصی اطلاعاتی، صاحبنظران ارائه نداده‌اند، بلکه ابعاد حریم خصوصی اطلاعاتی نیز نامشخص است. بنابراین تنها گزینه ممکن برای درک مفهوم حریم خصوصی اطلاعاتی، بررسی همه‌جانبه قوانین کشورهای پیشرفته در این زمینه و استخراج ابعاد و شاخص‌های مربوط به هر بعد است که در این مقاله چارچوبی نسبتاً جامع برای آن پیشنهاد شده است. با وجود اینکه سابقه حریم خصوصی اطلاعاتی در قوانین بین‌المللی و ملی تقریباً به دو دهه پیش بازمی‌گردد، اما تعداد تحقیقات انجام شده در دنیا در این حوزه چندان زیاد نیست. در ادامه پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

۲. پیشینه پژوهش

گیتون، در تحقیقی به بررسی ارتباط میان وجود قوانین مربوط به حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی و میزان صیانت از حقوق محرمانگی شهروندان توسط دولت‌ها و کسب‌وکارها پرداخته است. وی ادعا کرده است که دولت‌ها و کسب‌وکارها در مورد اطلاعاتی که از افراد (شهروندان/ مشتریان) جمع‌آوری می‌کنند زیاد حساس نبوده و در مورد حفاظت از محرمانگی آنها اغلب غفلت می‌کنند. نتیجه‌گیری وی نشان می‌دهد که تنها در صورت وجود قوانین حفظ

حریم خصوصی، اطلاعاتی جامع است که می‌توان امید داشت تا داده‌های شخصی شهروندان مورد حفاظت قرار گیرد (Gayton, 2006). در پژوهشی دیگر کولن به بررسی معضلات پیرامون حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در نیوزیلند و ژاپن پرداخته است. نتایج تحقیق وی حاکی از آن است که نگرانی شهروندان پیرامون محرمانگی اطلاعاتشان، تا حد زیادی وابسته به فرهنگ فردگرا یا جمع‌گراست. همچنین اقلیت‌ها و افرادی که ازنظر مالی در سطوح پایین‌تری هستند، نسبت به محرمانگی اطلاعات خود حساسیت بیشتری نشان می‌دهند. با وجود این طبق نتایج این تحقیق، همه گروه‌های مورد بررسی در هر دو کشور نسبت به حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی خود حساسیت نشان داده‌اند (Cullen, 2009).

تحقیقات بومی اغلب در حوزه حمایت از داده‌های پزشکی صورت گرفته‌اند. به‌عنوان مثال فقیهی، معمارزاده و رفوگرآستانه (۱۳۸۹) به بررسی وضعیت محرمانگی اطلاعات در سلامت الکترونیک در ایران پرداخته‌اند. طبق این تحقیق، متأسفانه برخلاف کشورهایی چون آلمان، انگلیس و کانادا، وضعیت محرمانگی اطلاعات پزشکی در ایران با وضعیت مقبول فاصله زیادی دارد. آنها پیشنهاد داده‌اند که برای حفاظت از محرمانگی اطلاعات بیماران، نیاز است تا قانونگذاران دسترسی به این اطلاعات را برای مجریان در چارچوب قانون، ضابطه‌مند سازند. همچنین صدوقی، خوشگام و بهنام (۱۳۸۶)، در تحقیقی به بررسی وضعیت سطوح دسترسی و محرمانگی مدارک پزشکی در چهار کشور کانادا، استرالیا، آمریکا و انگلستان پرداخته‌اند و وضعیت این کشورها را با ایران مقایسه کرده‌اند. طبق نتایج تحقیق آنها، در ایران سازمان‌دهی منسجمی برای مدیریت محرمانگی اطلاعات پزشکی وجود ندارد و وضعیت محرمانگی اطلاعات پزشکی در ایران با استانداردهای جهانی فاصله زیادی دارد. برخی تحقیقات داخلی نیز با تکیه بر «قانون مجازات اسلامی» در باب ضرورت حفظ اسرار بیمار، به بررسی رازداری و حدود آن در حرفه پزشکی پرداخته‌اند. در ایران براساس قانون مجازات عمومی، مصوب ۱۳۰۴، افشای اسرار بیماران جرم شناخته شده و با تغییراتی که در طول سال‌ها داشته اصل مصوبه به حال خود باقی مانده و آخرین اصلاحیه در خرداد ۱۳۷۵ انجام شده است. براساس ماده (۶۴۸) قانون مجازات اسلامی، «اطباء و جراحان و ماماها و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل و حرفه خود

محرم اسرار می‌شوند، هرگاه در غیر موارد قانونی اسرار مردم را افشاء کنند به سه ماه و یک روز تا یک سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند» (جهانگیر، ۱۳۸۶: ۱۷۹).

مهدوی‌نژاد (۱۳۸۷) در پژوهشی چنین نتیجه‌گیری کرده است که پزشکان در ایران در مورد حفظ اسرار بیماران دچار شک و سرگردانی شده‌اند؛ آنها با دو حکم الزامی «وجوب» و «حرمت» مواجه‌اند: ازیک‌سو با حرمت افشای اسرار بیمار، که قانون مجازات اسلامی نیز بر آن تأکید کرده است، و ازسوی‌دیگر، با وجوب جلوگیری از مفاسد و حفظ منافع جامعه از طریق افشای اسرار بیمار. وی معتقد است با توجه به اینکه بین آن دو حکم «تزاحم» است، انجام هر دو مقدور نیست و مکلف وظیفه دارد هرکدام را که دارای مصلحت بیشتر و ملاکی قوی‌تر باشند مقدم دارد. در صورتی که قوت ملاک با دلیل عقلی یا شرعی، یا دلیل دیگری که از نگاه علمی دارای اعتبار است ثابت نشد، باید به مقتضای «اصل اولی» از افشای آن راز خودداری کند. در تحقیقی مشابه، جوادپور، طبیبی جبلی و راعی (۱۳۸۹) به بررسی رازداری پزشکی در فقه و حقوق ایران پرداخته‌اند. ایشان معتقدند پزشکان، هم بنا به وظیفه اخلاقی و سوگندی که یاد کرده‌اند، و هم به استناد ماده (۶۴۸) قانون مجازات اسلامی، موظف به حفظ اسرار بیماران هستند. اما بنا به نتایج تحقیق آنها، ممکن است شرایطی پیش آید که پزشک ناگزیر به نقض رازداری شده، ولی باید از ناحیه این آشکارسازی کمترین ضرر متوجه بیمار شود. مصلحت عام (مواردی همچون: جلوگیری از شیوع بیماری مهلک در جامعه، پیشگیری از وقوع قتل یا ضرر به شخص ثالث و ...) و مصلحت خاص (مواردی همچون: ابراز رضایت بیمار نسبت به افشای رازش، دفاع پزشک از خود در دادگاه و ...) از موارد استثنایی هستند که در آنها ممکن است پزشک رازداری را نقض کند.

۳. روش تحقیق

این تحقیق ازنظر روش‌شناسی جزء تحقیقات کیفی دسته‌بندی می‌شود. روش‌شناسی کیفی شامل روش‌های مطالعات اسنادی، تحلیل محتوا و مطالعات تطبیقی می‌شود. همچنین نظر به اینکه نتایج این تحقیق قابلیت کاربرد در قانونگذاری بخش عمومی در سطح ملی را داراست،

می‌توان گفت که این پژوهش ازنظر هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی قرار دارد. همچنین پژوهش حاضر براساس ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی محسوب می‌شود. در این پژوهش از روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است؛ تحلیل داده‌ها به صورت دستی و نیز با استفاده از نرم‌افزارهایی همچون صفحه‌گسترده Excel 2013 انجام شده است. تحلیل داده‌های مطالعات اسنادی از طریق کدگذاری براساس محتوا و مطالعات تطبیقی صورت گرفته است. در تحلیل محتوای قوانین حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی در کشورهای منتخب، ابتدا تمامی مفاد قوانین مورد کدگذاری باز قرار گرفتند، سپس با کدگذاری محوری هفت بعد به‌عنوان ابعاد مقایسه تطبیقی کشورها از حیث حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شناسایی شدند. درنهایت الزامات حریم خصوصی اطلاعاتی در کشورها، در هریک از ابعاد به صورت تطبیقی مقایسه شدند. همچنین جامعه آماری این تحقیق شامل کشورهای دارای قانون حمایت از حریم خصوصی اطلاعاتی است که طبق آمار مؤسسه دی.ال.ای از ۱۹۶ کشور ۵۸ کشور دارای قوانین مرتبطی در این زمینه هستند. در مجموع ۶ کشور (کره‌جنوبی، فرانسه، انگلستان، کانادا، ایرلند و ایتالیا) با استفاده از روش نمونه‌گیری معیار به‌عنوان کشورهای منتخب مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. معیار انتخاب این کشورها داشتن وضعیت خیلی خوب ازنظر حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان طبق آمار مؤسسه دی.ال.ای. بوده است.

۴. مدل مفهومی تحقیق

با توجه به اینکه تاکنون مدلی برای حریم خصوصی اطلاعاتی در ادبیات تحقیق مطرح نشده است، در این تحقیق برای مقایسه تطبیقی کشورهای منتخب با ایران از نظر حمایت از داده‌های شخصی[۱] شهروندان، پس از انجام کدگذاری باز، چارچوب مقایسه تطبیقی با

---

۱. داده‌های شخصی عبارت‌اند از هر نوع اطلاعاتی که به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم به یک شهروند قابل شناسایی ارتباط داشته باشد (Italian Personal Data Protection Code, 2003). و داده‌های شخصی حساس عبارت‌اند از: بخشی از داده‌های شخصی که شامل اطلاعات مربوط به قومیت و نژاد، نگرش‌های سیاسی، اعتقادات مذهبی، عضویت در اتحادیه‌ها، وضعیت سلامت جسمانی یا روانی یا زندگی جنسی و سوابق کیفری شهروند (UK Data Protection Act, 1998).

استفاده از روش کدگذاری محوری طراحی شده است (شکل ۲). بر این اساس حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی در هفت بعد مورد مقایسه قرار گرفته است: ۱. الزامات گردآوری داده‌های شخصی (اخذ داده از سوژه یا نهاد ثالث)؛ ۲. الزامات استفاده از داده‌های شخصی (به‌کارگیری داده‌های شخصی در فرایندهای سازمانی)؛ ۳. الزامات نگهداری داده‌های شخصی (هرنوع ذخیره‌سازی داده در پایگاه‌های داده)؛ ۴. الزامات افشای داده‌های شخصی (انتقال داده‌ها به فرد یا نهاد ثالث)؛ ۵. حقوق سوژه[1] درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی؛ ۶. مسئولیت‌های کنترلگر داده‌های شخصی؛ ۷. الزامات دسترسی سوژه به داده‌های شخصی.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

به‌رغم اینکه در کشورهای منتخب، قانونی جداگانه برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان وجود دارد، متأسفانه در ایران شاهد وجود چنین قانونی نیستیم. تنها قانونی که می‌تواند برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در ایران مورد استناد قرار گیرد مواد (۵۸ تا ۶۱) قانون تجارت الکترونیک است و در این تحقیق مبنای

۱. سوژه: هر شهروند حقیقی که داده‌های شخصی به وی ارتباط پیدا می‌کند (Italian Personal Data Protection Code, 2003).

مقایسه تطبیقی با قوانین سایر کشورها قرار گرفته است. الزامات مربوط به هریک از ابعاد هفت‌گانه حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان به این شرح هستند: ۱. الزامات مربوط به گردآوری داده‌های شخصی شهروندان؛ ۲. الزامات مربوط به استفاده از داده‌های شخصی شهروندان؛ ۳. الزامات مربوط به نگهداری داده‌های شخصی شهروندان؛ ۴. الزامات مربوط به افشای داده‌های شخصی شهروندان؛ ۵. حقوق شهروند (سوژه) درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی؛ ۶. مسئولیت‌های متولی داده‌های شخصی (کنترلگر) درخصوص حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان؛ و ۷. الزامات دسترسی شهروندان (سوژه‌ها) به داده‌های شخصی.

۱-۵. الزامات مربوط به گردآوری داده‌های شخصی شهروندان

در جدول ۱ الزامات گردآوری داده‌های شخصی شهروندان در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است.

جدول ۱. الزامات مربوط به گردآوری داده‌های شخصی شهروندان

ردیف	الزامات مربوط‌به گردآوری‌داده‌های‌شخصی‌شهروندان(کد A)	کره‌جنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
A1	لزوم گردآوری داده‌های‌شخصی برای اهداف مشخص و قانونی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
A2	لزوم ارائه اطلاعات‌کافی به سوژه‌ها در زمان گردآوری داده‌های شخصی از سوژه درصورت عدم وجود منع قانونی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
A3	لزوم ارائه اطلاعات کافی به سازمان افشاءکننده درزمان گردآوری‌داده‌های‌شخصی از منبعی غیرازسوژه درصورت عدم‌وجود منع‌قانونی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
A4	مجازبودن گردآوری داده‌های‌شخصی از سوژه پس از جلب رضایت سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
A5	لزوم گردآوری داده‌های‌شخصی تا حد کفایت برای اهداف اعلام شده	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
A6	مجازبودن گردآوری بدون جلب رضایت سوژه در صورت وجود الزام قانونی	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
A7	مجاز بودن گردآوری بدون جلب رضایت سوژه درصورت ضروری بودن برای حفاظت از جان سوژه	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
A8	مجازبودن گردآوری داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه درصورت ضروری بودن برای مقاصد تحقیقاتی(علمی، آماری، تاریخی) با شرط بیشتر بودن منافع عمومی از منافع خصوصی و ناشناخته ماندن هویت سوژه	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
A9	غیرمجازبودن گردآوری داده‌های‌شخصی حساس بدون جلب رضایت سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
A10	مجازبودن گردآوری داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه درصورت ضروری‌بودن گردآوری برای انجام وظایف قانونی متولی	✓	✓	✓	✓	✓	-	-
A11	مجازبودن گردآوری داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت سوژه درصورت اجتناب‌ناپذیر بودن بنا به قرارداد متولی با سوژه	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
A12	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه درصورت ضروری‌بودن گردآوری برای‌حفاظت‌از اموال و دارائی‌های‌سوژه	✓	-	✓	-	✓	✓	-
A13	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی سوژه که به حالت عمومی درآمده‌اند بدون جلب رضایت‌سوژه	-	✓	✓	✓	✓	✓	-
A14	لزوم ارائه اطلاعات‌کافی به‌سوژه‌ها بلافاصله پس‌از گردآوری‌داده‌های‌شخصی ازمنبعی غیراز سوژه درصورت عدم‌وجود منع‌قانونی	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
A15	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی‌حساس بدون جلب رضایت‌سوژه درصورت وجود الزام‌قانونی برای گردآوری‌آنها	✓	-	✓	✓	✓	-	-
A16	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه باهدف اجرای احکام‌قضائی	-	✓	✓	-	✓	✓	-
A17	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه باهدف انجام وظیفه‌ای درجهت منافع‌عمومی	-	✓	✓	-	✓	-	-
A18	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه برای حفاظت‌از منافع‌مشروع متولی باشرط پایمال‌نشدن منافع‌سوژه	-	✓	-	-	✓	✓	-
A19	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه باهدف حفاظت‌از امنیت‌ملی	-	✓	-	✓	✓	✓	-
A20	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه برای پیگردقضائی مجرمان	-	✓	-	-	✓	✓	-
A21	ممنوع‌بودن گمراه‌کردن‌سوژه‌ها درهنگام گردآوری‌داده‌های‌شخصی باروش‌های فریبنده	-	-	✓	✓	-	-	-
A22	مجازبودن گردآوری‌داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه برای‌تحقیق پیرامون نقض‌قانون	-	✓	-	-	✓	-	-

با مقایسه الزامات مربوط به گردآوری داده‌های شخصی شهروندان در ایران و کشورهای منتخب چنین برمی‌آید که از ۱۹ الزامی که حداقل در ۴ کشور از ۶ کشور منتخب وجود دارند (مثل کدهای A1 تا A19)، ایران تنها در دو الزام با سایر کشورها مشترک است (کدهای A1 و A9). اولی «لزوم گردآوری داده‌های شخصی برای اهداف مشخص و قانونی» که در بند «الف» از ماده (۵۹) و دومی «غیرمجاز بودن گردآوری داده‌های شخصی حساس بدون جلب رضایت سوژه» که در ماده (۵۸) از فصل سوم قانون تجارت الکترونیک ایران آمده است. بنابراین چنین برداشت می‌شود که در ایران تنها از داده‌های شخصی حساس (عقیدتی، سیاسی، مذهبی، سلامت جسمی یا روانی و ...) حمایت به‌عمل آمده است و از داده‌های شخصی عام شهروندان حمایتی به‌عمل نمی‌آید. همچنین، متولی(کنترلگر[1]) برای گردآوری داده‌های شخصی مجبور به ارائه اطلاعات (مثلاً هویت متولی و راه‌های تماس با او، حقوقی که سوژه از آنها برخوردار است، مدت زمان نگهداری، امکان افشای داده‌های شخصی یا هویت دریافت‌کنندگان احتمالی و ...) به شهروندان نیست. اما در همه کشورهای منتخب، ارائه اطلاعات در موارد ذکر شده الزامی بوده و درصورت عدم ارائه اطلاعات، گردآوری غیرمجاز تلقی می‌شود. بنابراین، در بعد الزامات گردآوری داده‌های شخصی شهروندان، ایران فاصله زیادی با کشورهای منتخب دارد.

۲-۵. الزامات مربوط به استفاده از داده‌های شخصی شهروندان

در جدول ۲ الزامات استفاده از داده‌های شخصی شهروندان در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است.

طبق جدول ۲، ۱۴ الزام برای استفاده از داده‌های شخصی شهروندان در حداقل ۴ کشور از ۶ کشور منتخب وجود دارند (کدهای B1 تا B14). از این تعداد تنها دو الزام B5 (غیرمجاز بودن استفاده از داده‌های شخصی حساس بدون جلب رضایت سوژه) طبق ماده (۵۸) و B6 (لزوم سازگار بودن استفاده از داده‌های شخصی با اهداف اعلام شده به سوژه یا سازمان افشاءکننده در هنگام گردآوری) طبق بند «ب» از ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک، میان

1. Controller

ایران و کشورهای منتخب مشترک است. بنابراین در ایران استفاده از داده‌های شخصی به صورت عام مورد حمایت قرار نگرفته است، بلکه تنها داده‌های شخصی حساس (عقیدتی، سیاسی، مذهبی، سلامت جسمی یا روانی و ...) مورد حمایت قانونگذار قرار گرفته‌اند. سکوت قانونگذار در سایر موارد امکان نقض حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان را بالا برده است. در کشورهای منتخب، استفاده از داده‌های شخصی درصورتی که گردآوری آنها غیرمجاز بوده باشد یا رضایت سوژه در هنگام گردآوری جلب نشده باشد، غیرمجاز تلقی می‌شود. البته درصورتی‌که هدف استفاده، حفاظت از جان یا مال سوژه بوده باشد استفاده بدون رضایت مجاز شمرده شده است. همچنین در تمامی کشورها به‌جز فرانسه، متولی (کنترلگر) ملزم است درصورت موجه بودن درخواست سوژه برای تعلیق استفاده از داده‌های شخصی‌اش، استفاده از آنها را به حالت تعلیق درآورد. استفاده از داده‌های شخصی برای مقاصد تحقیقاتی (علمی، آماری یا تاریخی) فراتر از اهداف اعلام شده، تنها با شرط بیشتر بودن منافع عمومی از منافع خصوصی سوژه و ناشناس ماندن هویت سوژه مجاز شمرده شده است. با توجه به جدول ۲ به‌نظر می‌رسد وضعیت حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در ایران از بعد استفاده از داده‌های شخصی شهروندان با کشورهای منتخب فاصله زیادی دارد.

جدول ۲. الزامات مربوط به استفاده از داده‌های شخصی شهروندان

ردیف	الزامات مربوط به استفاده از داده‌های شخصی شهروندان (کد B)	کره‌جنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	زیلندا	ایران
B1	غیرمجازبودن استفاده از داده‌های شخصی درصورت غیرمجاز شمرده‌شدن گردآوری آنها	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
B2	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی پس از جلب رضایت سوژه درصورت گردآوری از سازمان ثالث	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
B3	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن استفاده از آنها برای حفاظت از جان سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
B4	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن استفاده از آنها برای حفاظت از اموال سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
B5	غیرمجازبودن استفاده از داده‌های شخصی حساس بدون جلب رضایت سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
B6	لزوم سازگاربودن استفاده از داده‌های شخصی با اهداف اعلام‌شده به سوژه (یا سازمان افشاءکننده) در هنگام گردآوری	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
B7	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن استفاده از آنها بنفع قرارداد با سوژه	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
B8	لزوم تعلیق استفاده از داده‌های شخصی درصورت موجه‌بودن درخواست سوژه و ممکن‌بودن انجام وظایف متولی پس از تعلیق	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
B9	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن داده‌های شخصی برای انجام تحقیقات (علمی، آماری، تاریخی) بشرط بیشتربودن منافع عمومی از منافع خصوصی و ناشناخته‌ماندن هویت سوژه	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
B10	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده هنگام گردآوری درصورت وجود الزام قانونی	✓	-	✓	-	✓	✓	-
B11	لزوم استفاده از داده‌های شخصی به صورت متصفانه (درصورتی‌که اهداف استفاده به سوژه یا سازمان افشاءکننده اعلام‌شده‌باشد)	-	✓	✓	-	✓	✓	-
B12	لزوم استفاده از داده‌های شخصی به صورت قانونی (متناسب‌بودن استفاده از داده‌های شخصی با وظایف قانونی متولی)	-	✓	✓	-	✓	✓	-
B13	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن داده‌ها برای حفاظت از امنیت‌ملی	-	✓	-	✓	✓	✓	-
B14	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن داده‌های شخصی برای دعاوی حقوقی	-	✓	✓	-	✓	✓	-
B15	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده برای حفاظت از منافع مشروع متولی بشرط پایمال‌نشدن منافع سوژه	-	✓	-	-	✓	✓	-
B16	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن استفاده برای انجام وظایف قانونی متولی	✓	-	✓	-	-	-	-
B17	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده بامهدف انجام وظیفه‌ای درجهت منافع عمومی	-	✓	✓	-	✓	-	-
B18	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده برای پیگرد قانونی مجرمان	-	✓	-	-	✓	-	-
B19	مجازبودن استفاده از داده‌های شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده برای انجام تحقیقات جنائی	-	✓	-	-	✓	-	-

۳-۵. الزامات مربوط به نگهداری داده‌های شخصی شهروندان

در جدول ۳ الزامات مربوط به نگهداری داده‌های شخصی شهروندان در کشورهای منتخب و ایران باهم مقایسه شده است.

جدول ۳. الزامات مربوط به نگهداری داده‌های شخصی شهروندان

ردیف	الزامات مربوط به نگهداری داده‌های‌شخصی‌شهروندان(کدC)	کره‌جنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
C1	غیرمجازبودن نگهداری داده‌های‌شخصی درصورت غیرمجاز شمرده شدن گردآوری آنها	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
C2	لزوم اطمینان از صحت داده‌ها پیش از اقدام به نگهداری آنها	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
C3	مجازبودن نگهداری داده‌های‌شخصی تا زمان مورد نیاز جهت رسیدن به اهداف اولیه گردآوری	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
C4	لزوم به‌روزرسانی داده‌های‌شخصی در هنگام ضرورت	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
C5	لزوم نابودسازی داده‌های‌شخصی درصورت منقضی‌شدن زمان نگهداری آنها	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
C6	لزوم نابودسازی داده‌های‌شخصی درصورت تقاضای‌سوژه مبنی بر حذف آنها و ناتوانی متولی در اثبات مشروعیت نگهداری آنها	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
C7	مجازبودن نگهداری داده‌های‌شخصی بیش از زمان موردنیاز جهت رسیدن‌به اهداف اولیه گردآوری برای مقاصدتحقیقاتی(علمی، آماری، تاریخی) با شرط بیشتربودن منافع عمومی از منافع خصوصی و ناشناخته ماندن هویت سوژه	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
C8	مجازبودن نگهداری داده‌های‌شخصی بیش از زمان موردنیاز جهت رسیدن به اهداف گردآوری درصورت وجود الزام قانونی	✓	-	✓	-	✓	✓	-
C9	لزوم اطمینان‌از کامل بودن داده‌های‌شخصی در جهت اهداف اولیه گردآوری پیش‌از اقدام به نگهداری آنها	✓	✓	-	✓	✓	-	-
C10	لزوم حذف داده‌های‌شخصی غیردقیق(ناقص یا غیرصحیح) در صورت عدم امکان اصلاح	-	✓	-	-	-	-	-

طبق جدول ۳، ۹ الزام (C1 تا C9) در حداقل ۴ کشور از ۶ کشور مطرح شده‌اند. از این تعداد ایران تنها یک الزام را با کشورهای منتخب اشتراک دارد (کد C4) که طبق بند «ج» از ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک، بر لزوم به‌روزرسانی داده‌های شخصی در هنگام ضرورت تأکید کرده است. در کشورهای منتخب نگهداری داده‌های شخصی که گردآوری آنها غیرمجاز بوده باشد، غیرمجاز بوده و متولی باید برای جلوگیری از ضایع شدن حق شهروندان قبل از اقدام به نگهداری داده‌های شخصی، از صحت داده‌ها اطمینان حاصل کند. همچنین طبق اصل کفایت زمانی نگهداری، نگهداری داده‌های شخصی تا حدی مجاز است که متولی به اهداف اولیه گردآوری برسد. در تمامی کشورهای منتخب جز انگلستان، متولی در دو صورت باید داده‌های شخصی شهروندان را نابود کند (منظور از نابودسازی حذف آنها بدون قابلیت بازیابی داده‌هاست): ۱. منقضی شدن زمان نگهداری داده‌ها؛ و ۲. تقاضای سوژه مبنی‌بر حذف آنها و ناتوانی متولی در اثبات مشروعیت نگهداری آنها. در اکثر کشورهای منتخب، نگهداری داده‌های شخصی برای مقاصد تحقیقاتی (علمی، آماری یا تاریخی) فراتر از اهداف اعلام شده، تنها با شرط بیشتر بودن منافع عمومی از منافع خصوصی سوژه و

ناشناس ماندن هویت سوژه مجاز شمرده شده است. همچنین درصورتی که الزام قانونی برای نگهداری داده‌های شخصی وجود داشته باشد، متولی مجاز به نگهداری داده‌های شخصی بیش از مدت زمان لازم برای رسیدن به اهداف اولیه گردآوری است. با توجه به جدول ۳ نیز به‌نظر می‌رسد وضعیت حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در ایران از بعد نگهداری داده‌های شخصی شهروندان با کشورهای منتخب فاصله زیادی دارد.

۴-۵. الزامات مربوط به افشای داده‌های شخصی شهروندان

در جدول ۴ الزامات مربوط به افشای داده‌های شخصی شهروندان در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است.

براساس جدول ۴، از بین ۱۷ الزام از ۲۹ الزام (کدهای D1 تا D17) در حداقل ۴ کشور از ۶ کشور منتخب برای افشای داده‌های شخصی شهروندان ذکر شده‌اند. از بین آنها تنها یک الزام (D4)، در ایران وجود دارد که طبق ماده (۵۸) قانون تجارت الکترونیک، به غیرمجاز بودن افشای داده‌های شخصی‌حساس بدون جلب رضایت شهروند (سوژه) پرداخته است. در تمامی کشورهای منتخب درصورتی که افشاء قبلاً جزء اهداف اعلام شده به سوژه نبوده باشد، غیرمجاز تلقی می‌شود، مگر درصورتی که رضایت سوژه جلب شده باشد یا اینکه افشاء به نهادهای قضایی و با هدف پیشبرد پرونده‌های قضایی صورت گرفته باشد. علاوه‌براین موارد، استثنائاتی همچون حفاظت از جان یا اموال سوژه، ضرورت افشاء برای انجام وظایف متولی یا سازمان دریافت‌کننده، حفاظت از امنیت ملی، مقاصد درمانی و موارد این چنینی برای افشاء فراتر از اهداف گردآوری در اغلب کشورهای منتخب ذکر شده است. همچنین در کشورهای انگلستان، ایرلند و ایتالیا محدودیت‌هایی برای انتقال داده‌های شخصی به کشورهای خارجی مطرح شده است؛ به این صورت که افشا تنها با حصول اطمینان از وجود امنیت اطلاعات کافی در آن کشورها برای حفاظت از داده‌های شخصی شهروندان مجاز است. البته استثنائاتی همچون اعلام رضایت سوژه، مسائل مرتبط با امنیت ملی، حفاظت از جان یا مال سوژه، یا لزوم انتقال بین‌المللی داده‌های شخصی بنا به قرارداد منعقد شده با سوژه در کشورهای ایتالیا و ایرلند برای انتقال داده‌های شخصی به کشورهای دارای سطوح ناکافی

امنیت اطلاعات مطرح شده‌اند. حتی با درنظرگرفتن برخی اختلافات میان کشورهای منتخب چنین برداشت می‌شود که در ایران وضعیت حفاظت از داده‌های شخصی شهروندان از بعد افشاء، وضعیت قابل قبولی نداشته و از کشورهای منتخب فاصله زیادی دارد.

جدول ۴. الزامات مربوط به افشای داده‌های شخصی شهروندان

ردیف	الزامات مربوط به افشاء داده‌های‌شخصی شهروندان(کدD)	گرجستان	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
D1	غیرمجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی در صورتی‌که افشاء جزء اهداف اعلام‌شده در هنگام گردآوری نبوده باشد	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
D2	غیرمجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده بدون جلب رضایت سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
D3	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام شده درصورت ضروری بودن افشاء برای پیشبرد پرونده‌های قضائی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
D4	غیرمجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی حساس بدون جلب رضایت سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
D5	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن برای وظایف قانونی متولی(یا دریافت‌کننده)	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
D6	لزوم ارائه اطلاعات‌کافی به سوژه‌ها پیش از افشاء داده‌های‌شخصی درصورت عدم وجود منع قانونی برای اطلاع رسانی	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
D7	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام شده درصورت وجود الزام‌قانونی برای افشاء آنها	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
D8	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن افشاء برای حفاظت‌از جان‌سوژه	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
D9	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام شده درصورت ضروری بودن افشاء برای مقاصدتحقیقاتی(علمی، آماری، تاریخی) با شرط بیشتربودن منافع عمومی از منافع خصوصی و ناشناخته ماندن هویت سوژه	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
D10	مجازبودن افشاء داده‌های شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه درصورت اجتناب‌ناپذیربودن افشاء بنابه قرارداد میان متولی و سوژه	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
D11	لزوم درخواست از دریافت‌کنندگان داده‌های‌شخصی برای تعلیق استفاده از داده‌های‌شخصی و لزوم تعلیق استفاده از آنها توسط دریافت‌کنندگان طبق درخواست متولی درصورت افشاء قبلی و موجه‌بودن درخواست سوژه برای تعلیق استفاده	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
D12	غیرمجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی درصورت منقضی‌شدن زمان‌نگهداری آنها	✓	✓	-	✓	-	✓	-
D13	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری‌بودن افشاء برای حفاظت از اموال‌سوژه	✓	-	✓	-	✓	✓	-
D14	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده درصورت ضروری بودن افشاء برای انجام‌تحقیقات مربوطبه جرایم	✓	✓	-	✓	-	✓	-
D15	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی‌حساس درصورت وجود الزام قانونی برای افشاء آنها	✓	-	✓	✓	✓	-	-
D16	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی‌حساس به نهادهای پزشکی حرفه‌ای برای مقاصد درمانی(ممجون: تحقیقات پزشکی)	-	✓	✓	-	✓	✓	-
D17	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام شده برای حفاظت از امنیت‌ملی	-	✓	-	✓	✓	✓	-
D18	لزوم درخواست از دریافت‌کنندگان داده‌های‌شخصی برای اصلاح داده‌های شخصی و لزوم اصلاح آنها توسط دریافت‌کنندگان طبق درخواست متولی درصورت افشاء قبلی و آگاهی متولی از عدم‌صحت، ناقص‌بودن یا به‌روزنبودن داده‌ها	-	✓	-	-	✓	✓	-
D19	لزوم درخواست از دریافت‌کنندگان داده‌های‌شخصی برای حذف داده‌های‌شخصی و لزوم حذف آنها توسط دریافت‌کنندگان طبق درخواست متولی درصورت افشاء قبلی و موجه بودن درخواست سوژه برای حذف داده‌های‌شخصی وی	-	✓	-	-	✓	✓	-
D20	غیرمجازبودن انتقال داده‌های‌شخصی به کشورهای خارجی درصورت عدم وجود سطوح کافی امنیت اطلاعات در آن کشورها	-	✓	-	✓	-	✓	-
D21	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی فراتر از اهداف اعلام‌شده با هدف انجام وظیفه‌ای درجهت منافع عمومی	-	✓	-	✓	-	-	-
D22	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی بدون جلب رضایت‌سوژه با هدف نادر ساختن سازمان دریافت‌کننده به حفاظت از منافع مشروع متولی با شرط پایمال نشدن منافع سوژه	-	✓	-	-	✓	✓	-
D23	مجازبودن انتقال داده‌های‌شخصی به کشورهای‌خارجی دارای سطح پایین امنیت درصورت اعلام رضایت‌سوژه برای انتقال	-	-	-	-	✓	✓	-
D24	مجازبودن انتقال داده‌های‌شخصی به کشورهای‌خارجی دارای سطح پایین امنیت برای حفاظت از جان یا مال سوژه	-	-	-	-	✓	✓	-
D25	مجازبودن انتقال داده‌های‌شخصی به کشورهای‌خارجی دارای سطح پایین امنیت برای پیشبرد پرونده‌های‌قضائی	-	-	-	-	✓	✓	-
D26	مجازبودن انتقال داده‌های‌شخصی به کشورهای‌خارجی دارای سطح پایین امنیت برای انجام‌قرارداد با سوژه	-	-	-	-	✓	✓	-
D27	لزوم رمزنگاری داده‌های‌شخصی با استفاده از جدیدترین روش‌های رمزنگاری هنگام انتقال داده‌ها به سازمان ثالث	-	-	-	-	✓	✓	-
D28	مجازبودن افشاء داده‌های‌شخصی سوژه که توسط سوژه به حالت عمومی درآمده‌اند بدون جلب رضایت سوژه	-	-	-	✓	-	✓	-
D29	لزوم گزارش هرگونه افشاء داده‌های‌شخصی به سازمان دیده‌بان حریم‌خصوصی شهروندان	✓	-	-	-	-	✓	-

۵-۵. حقوق شهروند درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی

در جدول ۵ حقوق شهروند درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است. طبق جدول ۵ از میان ۱۱ حقی که در حداقل ۴ کشور از ۶ کشور به‌عنوان حقوقی که شهروند درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی خود از آنها برخوردار است (کدهای E1 تا E11)، در ایران تنها ۵ حق به شهروند داده شده است:

۱. کد E3: حق اعلام رضایت نسبت به پردازش داده‌های شخصی حساس (طبق ماده (۵۸) قانون تجارت الکترونیک)؛ ۲. کد E6: حق آگاهی از اهداف گردآوری داده‌های شخصی توسط یک سازمان (طبق بند «الف» ماده(۵۹) قانون تجارت الکترونیک؛ ۳. کد E7: حق دسترسی به داده‌های شخصی (طبق بند «د» ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک)؛ ۴. کد E8: حق اصلاح داده‌های شخصی (طبق بند «د» ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک؛ ۵. حق درخواست حذف داده‌های شخصی (طبق بند «هـ» ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک)؛ اما برای شهروندان هیچ‌گونه حقی درخصوص آگاهی از وجود (یا عدم وجود) داده‌های شخصی نزد یک سازمان، اعلام رضایت یا عدم رضایت برای پردازش داده‌های شخصی به صورت عام، آگاهی از افشای داده‌های شخصی به نهاد ثالث در گذشته یا احتمال افشا در آینده، آگاهی از هویت متولی داده‌های شخصی (کنترلگر) و راه‌های تماس با وی یا درخواست تعلیق استفاده از داده‌های شخص، درنظر گرفته نشده است. باتوجه به اینکه در ایران حقوق شهروندان درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی تنها مختص به داده‌های شخصی حساس است نه داده‌های شخصی به صورت عام، بنابراین در مقایسه با کشورهای پیشرو، نمی‌توان قوانین ایران در این زمینه را حامی حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان دانست.

جدول ۵. حقوق شهروند (سوژه) درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی

ردیف	حقوق‌شهروند در زمینه‌ی حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی(کدE)	کره‌جنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
E1	حق آگاهی از وجود(یا عدم وجود) داده‌های‌شخصی نزد یک‌سازمان	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
E2	حق اعلام رضایت یا عدم‌رضایت برای پردازش‌داده‌های‌شخصی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
E3	حق اعلام رضایت یا عدم‌رضایت برای پردازش داده‌های‌شخصی حساس	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
E4	حق آگاهی از افشاء داده‌های‌شخصی به نهادثالث در گذشته یا احتمال افشاء در آینده	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
E5	حق آگاهی از هویت متولی‌داده‌های‌شخصی(کنترل‌گر) و راههای تماس با وی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
E6	حق آگاهی از اهداف گردآوری داده‌های‌شخصی توسط یک‌سازمان	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
E7	حق دسترسی به داده‌های‌شخصی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
E8	حق اصلاح داده‌های‌شخصی غیردقیق(غیرصحیح یا ناقص)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
E9	حق حذف داده‌های‌شخصی درصورت داشتن توجیه‌مشروع مبنی بر غیرمجازبودن گردآوری آنها توسط کنترل‌گر	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
E10	حق درخواست تعلیق استفاده از داده‌های‌شخصی درصورت داشتن توجیه قانونی مبنی بر ضرردانستن استفاده برای سوژه یا ایجاد ناراحتی برای سایرین	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
E11	حق آگاهی از منطق تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش تمام‌خودکار داده‌ها	-	✓	✓	-	✓	✓	-
E12	حق آگاهی از منبع گردآوری داده‌ها	✓	✓	-	-	-	✓	-
E13	حق آگاهی از پیامدهای اعلام عدم رضایت نسبت به پردازش داده‌های‌شخصی	✓	✓	-	-	-	✓	-
E14	حق پیگرد قانونی هرگونه خسارت ناشی از پردازش داده‌های‌شخصی در فرآیندی منصفانه(حق دادخواهی)	✓	-	-	✓	-	✓	-
E15	حق منع استفاده از داده‌های شخصی برای فعالیت‌های بازاریابی‌مستقیم	-	-	✓	-	✓	✓	-
E16	حق آگاهی از حقوقی که سوژه در زمینه‌ی حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی از آنها برخوردار است	-	✓	-	-	✓	✓	-
E17	حق آگاهی از هویت متولی داده‌های‌شخصی و راههای تماس با وی	-	✓	-	-	✓	✓	-
E18	حق پیگرد قانونی عدم پاسخگویی متولی به درخواست‌های سوژه در برخورداری از حقوق حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی خود	✓	-	-	✓	-	-	-
E19	حق تقاضای پردازش غیرخودکار(توسط انسان) داده‌های‌شخصی درصورت قرارگیری در معرض تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش تمام‌خودکار داده‌های‌شخصی	-	-	-	-	✓	✓	-
E20	حق آگاهی از مدت زمان نگهداری داده‌های‌شخصی توسط متولی	✓	-	-	-	-	-	-

۶-۵. مسئولیت‌های متولی داده‌های شخصی (کنترلگر)

در جدول ۶ مسئولیت‌های متولی داده‌های شخصی (کنترلگر) درخصوص حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است. همان‌طوری که در جدول ۶ نیز آمده، در قوانین ایران هیچ‌گونه مسئولیتی برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان برای متولیان داده‌های شخصی (کنترلگرها) مشخص نشده است. از بین ۱۴ مسئولیتی که در کشورهای منتخب برای کنترلگرها مشخص شده است، ۷ مورد (کدهای F1 تا F7) در حداقل ۴ کشور به صورت مشترک تکرار شده است. کنترلگرها برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان باید تمهیدات امنیتیِ سازمانی (مدیریتی)، تمهیدات امنیتیِ فنی (نرم‌افزاری) و تمهیدات امنیتیِ فیزیکی (سخت‌افزاری) را جهت حفاظت از داده‌های شخصی در مقابل دسترسی غیرمجاز، نشر پیدا کردن، نابودی، مورد سرقت واقع شدن و ... تدارک ببینند. همچنین پاسخگویی به همه درخواست‌های سوژه برای برخورداری از حقوق خود و شفافیت درصورت رد درخواست‌ها با ارائه توجیهات قانونی کافی از دیگر وظایف کنترلگرهاست. علاوه‌بر این موارد، برون‌سپاری عملیات پردازش داده‌های شخصی در قوانین اغلب کشورهای منتخب پیش‌بینی شده است، به‌نحوی‌که کنترلگر درصورت تصمیم به برون‌سپاری عملیات پردازش داده‌های شخصی ملزم به عقد قرارداد مکتوب با پردازشگر[1] (پیمان کار) و تدوین نیازمندی‌های امنیتی (فنی، سازمانی و فیزیکی) برای حفاظت از امنیت داده‌های شخصی و نظارت منظم بر اجرای دستورالعمل‌های تعیین شده در قرارداد با پردازشگر شده است. همچنین متولی باید تمهیداتی را برای حفاظت از داده‌های شخصی براساس سطح حساسیت آنها در نظر گیرد. بر این اساس کشورهای منتخب از تصویب قوانینی برای برخورداری شهروندان از حقوق خود درزمینه حریم خصوصی اطلاعاتی فراتر رفته و برای کنترلگرها نیز مسئولیت‌هایی در نظر گرفته‌اند.

---

۱. پردازشگر: هر فرد یا نهادی که به جای کنترلگر (متولی) اقدام به پردازش داده‌های شخصی می‌کند (Korean Personal Information Protection Act, 2011).

جدول ۶. مسئولیت‌های کنترلگر درخصوص حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان

ردیف	الزامات مربوط به مسئولیت های کنترل‌گر داده‌های‌شخصی (کد F)	گروجنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
F1	تدارک تمهیدات امنیتی سازمانی(مدیریتی) جهت حفاظت از داده‌های شخصی(در مقابل دسترسی غیرمجاز، نشر پیداکردن، نابودی، مورد سرقت واقع‌شدن و...)	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
F2	تدارک تمهیدات امنیتی فنی(نرم‌افزاری) جهت حفاظت از داده‌های شخصی(در مقابل دسترسی غیرمجاز، نشر پیدا کردن، نابودی، مورد سرقت واقع شدن و...)	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
F3	پاسخگویی به تمامی درخواست‌های سوژه برای برخورداری از حقوق خود	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
F4	شفافیت درصورت رد درخواست‌های سوژه با ارائه‌ی توجیهات قانونی کافی به وی	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
F5	لزوم عقد قرارداد مکتوب با پردازشگر(پیمانکار) و تدوین نیازمندی‌های امنیتی (فنی، سازمانی و فیزیکی) برای حفاظت از امنیت داده‌های‌شخصی و نظارت منظم بر اجرای دستورالعمل‌های تعیین‌شده در قرارداد	-	✓	✓	-	✓	✓	-
F6	تدارک تمهیدات امنیتی‌فیزیکی(سخت‌افزاری) جهت حفاظت از داده‌های شخصی(در مقابل دسترسی غیرمجاز، نشر پیداکردن، نابودی، مورد سرقت واقع‌شدن و...)	✓	-	-	✓	✓	✓	-
F7	لزوم حفاظت از امنیت داده‌های‌شخصی بر اساس سطح حساسیت آنها و تخمین ریسک‌های نشت آنها	-	✓	✓	✓	✓	-	-
F8	جبران خسارت‌های ناشی از نقض حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی درصورت مقصربودن طبق تشخیص نهاد دیده‌بان حریم‌خصوصی	✓	-	-	✓	-	✓	-
F9	نصب مأمور حفظ حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی[1] با دانش‌تخصصی کافی در حریم‌خصوصی‌اطلاعاتی و پشتیبانی از وی در انجام وظایفش	✓	-	-	✓	-	✓	-
F10	تدوین و انتشار آنلاین سیاست حریم‌خصوصی[2]	✓	-	-	✓	-	✓	-
F11	لزوم آگاهسازی کارکنان در خصوص اهمیت حفظ محرمانگی داده‌های‌شخصی	-	-	-	✓	✓	✓	-
F12	تدوین و در دسترس قراردادن سند امنیتی برای کارکنان	-	-	-	-	-	✓	-
F13	لزوم انتخاب شایسته‌ترین پردازشگر از نظر تجربه و قابلیت اعتماد درصورت تصمیم به برون‌سپاری عملیات پردازش‌داده‌ها	-	-	✓	-	-	✓	-
F14	تعریف حوزه دسترسی کارکنان به داده‌های‌شخصی و به‌روزرسانی منظم آن	-	-	-	-	-	✓	-
F15	استقرار سیستم احراز هویت نرم‌افزاری برای کنترل دسترسی‌کارکنان به داده‌های‌شخصی	-	-	-	-	-	✓	-

۷-۵. الزامات دسترسی شهروند (سوژه) به داده‌های شخصی

در جدول ۷ الزامات دسترسی شهروندان (سوژه‌ها) به داده‌های شخصی در کشورهای منتخب و ایران با هم مقایسه شده است. براساس جدول ۷، از بین ۸ الزام مطرح شده برای دسترسی شهروندان به داده‌های شخصی، شش الزام در حداقل ۴ کشور از ۶ کشور منتخب تکرار شده است (کدهای G1 تا G7). ایران در کدهای G1 و G5 با کشورهای منتخب مشترک است. بنابراین شهروند در ایران، طبق بند «د» ماده (۵۹) قانون تجارت الکترونیک، در صورت تقاضا، باید بتواند به داده‌های شخصی خود که در اختیار کنترلگر است دسترسی داشته باشد و آنها را اصلاح کند. اما درصورت درخواست دسترسی شهروند، کنترلگر ملزم به فراهم کردن دسترسی شهروند به تمامی داده‌های شخصی وی که در اختیار کنترلگر هستند (همچون داده‌های ناشی از پردازش یا نتایج پردازش داده‌های شخصی)، نشده است. همچنین در کشورهای منتخب کنترلگرها ملزم به ارائه اطلاعات تکمیلی (همچون اهداف نگهداری داده‌های شخصی، افشا در گذشته یا احتمال افشا در آینده و ...) به شهروندان در هنگام

دسترسی آنها به داده‌های شخصی وی هستند. علاوه‌براین، کنترلگرها برای فراهم کردن دسترسی شهروندان به داده‌های شخصی خود، ملزم به استفاده از روش‌هایی شده‌اند که ایمن بوده و امکان نقض حریم خصوصی اطلاعاتی آنها و دسترسی غیرمجاز اشخاص ثالث را حداقل کند. ممنوع بودن دریافت وجه از شهروندان در ازای فراهم کردن دسترسی آنان به داده‌های شخصی‌شان و نیز مجاز بودن رد درخواست دسترسی آنها بنا به مسائل امنیت ملی در اغلب کشورهای منتخب مطرح شده است. با توجه به الزامات پیش گفته، به نظر می‌رسد دسترسی به داده‌های شخصی توسط شهروندان در ایران با کشورهای منتخب فاصله داشته و از شفافیت کافی برخوردار نیست.

جدول ۷. الزامات دسترسی شهروندان (سوژه‌ها) به داده‌های شخصی

ردیف	الزامات مربوط به دسترسی شهروند به داده‌های شخصی (کد G)	کره جنوبی	فرانسه	انگلستان	کانادا	ایرلند	ایتالیا	ایران
G1	لزوم فراهم‌کردن امکان دسترسی سوژه به داده‌های شخصی خود توسط کنترل‌گر درصورت درخواست سوژه	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
G2	لزوم ارائه تمامی داده‌های مربوط به شهروند به او درصورت مجازبودن درخواست دسترسی به داده‌های شخصی (منجمله تمامی داده‌های ایجاد شده پس از پردازش داده‌های شخصی وی)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
G3	لزوم ارائه اطلاعات کافی به سوژه هنگام فراهم کردن دسترسی وی به داده‌های شخصی درصورت نداشتن منع قانونی برای اطلاع‌رسانی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
G4	لزوم استفاده از روش‌های ایمن برای فراهم کردن دسترسی سوژه به داده‌های شخصی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
G5	لزوم فراهم‌کردن امکان دسترسی سوژه به داده‌های شخصی با قابلیت ویرایش و ذخیره‌سازی درصورت درخواست سوژه برای اصلاح	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
G6	ممنوعیت دریافت وجه از سوژه بابت فراهم‌کردن دسترسی سوژه به داده‌های شخصی خود	✓	-	✓	✓	-	✓	-
G7	مجازبودن رد درخواست سوژه برای دسترسی به داده‌های شخصی خود در مسائل مرتبط با امنیت ملی	-	✓	-	✓	✓	✓	-
G8	لزوم ارائه‌ی داده‌های شخصی در قالبی قابل درک و بدون نیاز به نرم‌افزار غیرمعمول در صورت قبول درخواست سوژه برای دسترسی به داده‌های شخصی خود	-	✓	-	✓	-	✓	-
G9	مجازبودن رد درخواست سوژه برای دسترسی به داده‌های شخصی خود درصورت وجود منع قانونی	✓	-	-	✓	✓	-	-

۶. جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به‌طور خلاصه می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که ایران از نظر حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان فاصله زیادی با کشورهای منتخب و پیشتاز دارد. طبق تحقیق حاضر وجود دو عامل اصلی باعث به‌وجود آمدن فاصله با استاندارد جهانی در این زمینه شده‌اند: ۱. شکاف قانونی؛ ۲. شکاف نظارتی. در مورد شکاف قانونی باید گفت که در ایران، برخلاف کشورهای مورد مطالعه، اولاً قانون مستقل و جامعی برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان وجود نداشته و قوانین قابل استنادِ موجود بسیار محدودند.

در همه کشورهای منتخب، قانونی مستقل با عنوان «قانون حمایت از داده» یا «قانون صیانت از حریم خصوصی اطلاعاتی» وجود دارد که الزامات حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان آن کشورها را برای سازمان‌های مختلف مشخص کرده است. از میان ۱۲۴ الزامی که در کشورهای منتخب برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شناسایی شده است، ۸۱ الزام در بیش از ۴ کشور تکرار شده‌اند؛ اما از این تعداد تنها ۱۳ مورد در قوانین ایران وجود دارد. ثانیاً، قوانین محدود موجود، تنها از داده‌های شخصی حساس (عقیدتی، سیاسی، پزشکی و ...) حمایت به‌عمل آورده‌اند و برخلاف کشورهای منتخب داده‌های شخصی عام را مورد حمایت قرار نداده‌اند. ازآنجاکه حساس بودن داده‌های شخصی ادراکی بوده و ممکن است برای شهروندی داده‌های پزشکی حساس تلقی شود و برای شهروندی دیگر داده‌های سابقه تحصیلی حساس شناخته شود، بنابراین نامیدن برخی داده‌های شخصی به‌عنوان حساس و حمایت صرف از آنها نمی‌تواند حریم خصوصی اطلاعاتی را به‌طور کامل مورد صیانت قرار دهد. به‌عنوان شاهدی دیگر، در دولت الکترونیک، بنا به ماهیت آن که داده‌های شخصی شهروندان برای ارائه خدمات باید از نهادهای مختلفی گردآوری یا به اصطلاح از پایگاه‌های داده مختلفی تلفیق شوند؛ تکه‌های پراکنده اطلاعات که در اختیار سازمان‌های مختلف هستند، پس از تلفیق، تصویری کامل از شهروند را شکل می‌دهند؛ بنابراین چگونه می‌توان داده‌های شخصی حساس را از داده‌های شخصی عام تمییز داد و از آنها حمایت به عمل آورد؟ بنابراین، حمایت صرف از داده‌های شخصی حساس عملاً ناممکن بوده و تنها با حمایت از تمامی داده‌های شخصی شهروندان است که می‌توان به صیانت از حریم خصوصی اطلاعاتی آنان امید داشت.

در مورد شکاف نظارتی باید گفت که برخلاف ایران، در تمامی کشورهای منتخب، سازمانی به‌عنوان دیده‌بان حریم خصوصی اطلاعاتی بر نحوه پیروی تمامی سازمان‌های دولتی و غیردولتی از قوانین حمایت از داده (یا قوانین حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی) نظارت فعال داشته و شهروندان می‌توانند شکایات خود درباره نقض حریم خصوصی اطلاعاتی‌شان را به این سازمان تسلیم کنند و پیگیر خسارات ناشی از نقض حریم خصوصی اطلاعاتی خود باشند. به‌عنوان مثال، در کره‌جنوبی «کمیسیون حفاظت از

اطلاعات شخصی»،[1] در فرانسه «کمیسیون حفاظت از اطلاعات شخصی و آزادی»،[2] در انگلستان «دفتر کمیسیونر اطلاعات»،[3] در کانادا «دفتر کمیسیونر حریم خصوصی»،[4] در ایتالیا «سازمان حافظ داده‌های شخصی»،[5] و در ایرلند «دفتر کمیسیونر حافظ داده‌های شخصی»[6] به‌عنوان سازمان‌های مستقلی شناخته می‌شوند که بر اجرای قوانین حریم خصوصی اطلاعاتی نظارت داشته و مستقیماً به پارلمان این کشورها گزارش می‌دهند. علاوه‌بر این وظیفه، رسیدگی به شکایات شهروندان در مورد حریم خصوصی اطلاعاتی و پیشنهاد اصلاحات مورد نیاز در قوانین حریم خصوصی جزء وظایف آنهاست.

بر این اساس مهم‌ترین پیشنهادهای این تحقیق عبارت‌اند از: ۱. تدوین قانونی مجزا برای حفاظت از حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان با در نظر گرفتن الزامات شناسایی شده در جدول‌های ۱ تا ۷ در این تحقیق؛ به‌طوری که در آن، هر دو دسته داده‌های شخصی حساس و داده‌های شخصی عام، مدنظر قانونگذار قرار گیرند. ۲. ایجاد نهادی مستقل از دولت و تحت‌نظر مجلس شورای اسلامی یا قوه قضائیه تحت عنوان «دیده‌بان حریم خصوصی اطلاعاتی» به‌منظور نظارت بر حسن اجرای قوانین حریم خصوصی اطلاعاتی، دریافت و رسیدگی به شکایات شهروندان پیرامون مسائل مرتبط با حریم خصوصی اطلاعاتی آنان، شناسایی نارسایی‌های قانونی و همچنین پیشنهاد اصلاحات مورد نیاز در قوانین موجود جهت ارتقای وضعیت حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان.

1. Personal Information Protection Commission
2. Commission Nationale de l’Informatique et des Libertés (CNIL)
3. Information Commissioner's Office (ICO)
4. Office of the Privacy Commissioner of Canada
5. Data Protection Authority (Italian: Garante per la Protezione dei dati Personali) (DPA)
6. Data Protection Commissioner (Irish: An Coimisinéir Cosanta Sonraí)

منابع و مآخذ

قرآن کریم، ترجمه محمدمهدی فولادوند، قم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.

آماده، مهدی (۱۳۹۲). *حمایت از حریم خصوصی*، تهران، دادگستر.

اصلانی، حمیدرضا (۱۳۸۹). *حقوق فناوری اطلاعات*، تهران، میزان.

الحرانی، ابن شعبه (۱۳۶۳). *تحف‌العقول*، ترجمه علی‌اکبر غفاری، قم، مؤسسه نشر اسلامی.

انصاری، ولی‌اله (۱۳۸۰). *حقوق تحقیقات جنایی* (مطالعه تطبیقی)، تهران، سمت.

بابی، ارل (۱۳۹۰). *روش‌شناسی کاربردی تحقیق در علوم انسانی*، ترجمه کامران فیضی و سیدحسین رضوی، تهران، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.

جهانگیر، منصور (۱۳۸۶). *قانون مجازات اسلامی*، چاپ چهل و نهم، تهران، نشر دیدار.

جوادپور، مریم، مرتضی طبیبی جبلی و مسعود راعی (۱۳۸۹). «بررسی رازداری پزشکی در فقه و حقوق»، فصلنامه *حقوق پزشکی*، سال ۱۴، ش ۱۳.

داوسون، کاترین (۱۳۹۲). *راهنمای عملی روش تحقیق: راهنمای آسان کسب مهارت در تکنیک‌های پژوهش و انجام پروژه‌های تحقیقاتی*، ترجمه زهره دهدشتی، شاهرخ و امید مهدیه، تهران، ترمه.

روسو، ژان ژاک (۱۳۶۶). *قرارداد اجتماعی یا اصول حقوق سیاسی*، ترجمه منوچهر کیا، تهران، گنجینه.

سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۷۸). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*، تهران، انتشارات آگاه.

سروش، محمد (۱۳۹۳). *مبانی حریم خصوصی* (براساس منابع اسلامی)، تهران، سمت.

صدوقی، فرحناز، معصومه خوشگام و سروش بهنام (۱۳۸۶). «مقایسه سطوح دسترسی و محرمانگی مدارک پزشکی در کشورهای منتخب و ایران»، مجله علمی پژوهشی *مدیریت سلامت*، دوره ۱۰، ش ۲۸.

عالم، عبدالرحمن (۱۳۸۰). *بنیادهای علم سیاست*، تهران، نشر نی.

فقیهی، مهدی، غلامرضا معمارزاده و حسین رفوگرآستانه (۱۳۸۹). «حفظ حریم خصوصی بیماران، پیش‌نیاز توسعه سلامت الکترونیک»، *فصلنامه اخلاق پزشکی*، دوره ۴، ش ۱۲.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۶۶). *فلسفه حقوق*، جلد اول، تهران، انتشارات بهنشر.

کریپندورف، کلوس (۱۳۷۸). *تحلیل محتوا*، ترجمه هوشنگ نایب، تهران، انتشارات روش.

طبرسی، علی بن حسن (بی‌تا). *مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار*، نجف اشرف، المکتبه الحیدریه.

مهدوی‌نژاد، غلامحسین (۱۳۸۷). «رازداری و حدود آن در حرفه پزشکی»، مجله *ایرانی اخلاق و تاریخ*

پزشکی، دوره اول، ش ۴.

هارلو، کارل (۱۳۸۳). *شبه جرم*، ترجمه کامبیز سیدی، تهران، میزان.

هاشمی، سیدمحمد (۱۳۸۴). *حقوق بشر و آزادی‌های اساسی*، تهران، میزان.

_____ (۱۳۹۴). حکم انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی، آدرس: http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=30658.

_____ (۱۳۵۸). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، آدرس: http://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution.

_____ (۱۳۸۲). *قانون تجارت الکترونیکی ایران*، آدرس: http://rc.majlis.ir ۹۳۹۹۷/fa/law/show

_____ (۱۳۳۹). *قانون مسئولیت مدنی*، آدرس اینترنتی: http://legal.umsu.ac.ir/uploads/12.pdf.

Belanger, F. and J. S. Hiller (2006). "A Framework for E-government: Privacy Implications", *Business Process Management Journal*, 12(1).

Bevier, L. R. (1995). "Information about Individuals in the hands of Government: Some Reflections on Mechanisms for Privacy Protection", *William and Mary Bill of Rights Journal*, 4(2).

Bretschneider, S. (2003). "Information Technology, E-government and Institutional Change", *Public Administration Review*, *63*(6).

Canadian Personal Information Protection Act (2015). Personal Information Protection and Electronic Documents Act of 2015 (PIPEDA), Available at: https://www.priv.gc.ca.

Cullen, R. (2009). "Theme Article Culture, Identity and Information Privacy in the Age of Digital Government", *Online Information Review*, 33(3).

Cullen, R. and P. Reilly (2007). "Information Privacy and Trust in Government: a Citizen-basedperspective from New Zealand", *Journal of Information Technology and Politics*, 4(3).

DLA. (2016). Piper's Data Protection, Privacy and Security Group, Available: http://www.dlapiperdataprotection.com.

Floridi, L. (1999). "Information Ethics: on the Philosophical Foundations of Computer Ethics", *Ethics and Information Technology*, 1(1).

Freil, B. (2002). "Government Benefits", *Government Executive*, 34(15), 38.

Gayton, C. M. (2006). "Beyond Terrorism: Data Collection and Responsibility for Privacy", *The Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 36(4).

Germany Federal Data Protection Act (2014). Federal Data Protection Act of 2014 (FDPA). Available at: www.bfdi.bund.de.

Greenleaf, G. (2009). "Five Years of the APEC Privacy Framework: Failure or Promise?", *Computer Law and Security Review*, 25(1).

Ireland Data Protection Act (2003). Data Protection Act of 2003 (DPA). Available at: https://www.dataprotection.ie.

Italian Personal Data Protection Code (2003). Personal Data Protection Code of 2003 (PDPC). Available at: www.privacy.it/privacycode-en.htm.

James, G. (2000). "Empowering Bureaucrats", *MC Technology Marketing Intelligence* , 20(12).

Japan-Personal-Information-Protection-Act (2003). Personal Information Protection Act. Japan Government, Available at: http://www5.cao.go.jp/ seikatsu/ kojin/foreign/act.pdf.

Johnson, D. G. and H. Nissenbaum (1995). *Privacy and Databases. Computers, Ethics and Social Values*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Korean Personal Information Protection Act (2011). Personal Information Protection Act of 2011(PIPA), Available at: www.law.go.kr.

Margetts, H. and D. Sutcliffe (2013). "Addressing the Policy Challenges and Opportunities of "Big data", *Policy and Internet*, 5(2).

OECD (2013). OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Trans border Flows of Personal Data. Available at: http://www.oecd.org/sti/ieconomy/ oecdguidelinesontheprotectionofprivacyandtransborderflowsofpersonaldata.htm#part2.

Sharwood, S. (2013). "United Nations Signs Off on 'right to Privacy in the Digital age", *The Register*. Available at: www.theregister.co.uk/2013/12/19/ united_nations_signs_off_on_right_to_privacy.

Solove, D. J. and C. J. Hoofnagle (2006). A Model Regime of Privacy Protection (Version 3.0), *University of Illinois Law Review* (2).

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2016). *Information Privay Definition*, Available at: http://plato.stanford.edu.

Tavani, H. T. (2008). "Informational Privacy: Concepts, Theories and Controversies", The Handbook of Information and Computer Ethics.

Thibodeau, P. (2000). "E-government Spending to Soar Through", *Computerworld*, 34 (17).

UK Data Protection Act (1998). Data Protection Act of 1998 (DPA), Available at: https://ico.org.uk.

Universal Declaration of Human Rights (1948). *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, Available at: http://www.ohchr.org/ EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf.

Westin, A. (1967). *Privacy and Freedom*, New York, Atheneum.